

ابزاری برای کسب مهارت خواندن

غلام عباس سرشور خراسانی

تهیه‌ی لوحه‌های آموزش قرآن، سعی کامل داشته باشند و بر استفاده‌ی مستمر آموزگاران از این لوحه‌ها در کلاس‌های آموزش قرآن، به‌طور دقیق نظارت و در صورت نیاز ایشان را راهنمایی کنند.

اهمیت و ضرورت استفاده از لوحه

توجه و دقت موجب افزایش و عمق یادگیری می‌شود. آموزش روخوانی قرآن با استفاده از لوحه و با اشاره به بخش‌های کلمات و عبارات، امکان توجه و دقت بیش‌تر به حرکات و ترکیب‌ها را فراهم می‌آورد و موجب کسب مهارت در صحیح خواندن آن‌ها می‌شود. این امر، به خصوص کمک می‌کند تا یادگیری به معنای دقیق کلمه اتفاق افتد. از این‌رو، لوحه‌های آموزشی قرآن در برنامه‌ی فعلی این آموزش، مهم‌ترین و ضروری‌ترین ابزار آموزش است که بدون آن، آموزش به‌طور کامل انجام نمی‌شود و با اختلال جدی روبه‌رو می‌شود.

محتوای لوحه‌های آموزش قرآن

لوحه‌های آموزش قرآن حاوی کلیه‌ی سوره‌ها، جدول‌ها، کلمات و عبارات قرآنی کتاب آموزش قرآن است. این لوحه‌ها کاملاً مانند صفحات

پیامبر اعظم اسلام: **مُعَلِّمُ الْقُرْآنِ وَ مَتَعَلِّمُهُ يَسْتَغْفِرُ لَهُ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى الْحَوْتِ فِي الْبَحْرِ.**
همه‌ی موجودات عالم حتی ماهی در دریا، برای کسی که قرآن را یاد می‌دهد و کسی که قرآن را یاد می‌گیرد، از خدا طلب آموزش می‌کند.

مستدرک الوسائل، ج ۴، ص ۲۳۵

برنامه‌ی آموزش قرآن از نظر محتوا و روش به گونه‌ای تهیه شده است که بتواند در پایان دوره‌ی راهنمایی، دانش‌آموزان را به هدف «سواد قرآنی» برساند. از این‌رو، هرچند محتوای این برنامه در دوره‌ی ابتدایی از مواد متفاوتی تشکیل شده است، اما مهم‌ترین آن‌ها، دست‌یابی به توانایی خواندن قرآن کریم است و این بیش از هر چیز به بهره‌گیری صحیح از لوحه‌های آموزش قرآن به‌ویژه در پایه‌های اول تا سوم ابتدایی وابسته است؛ به نحوی که اگر به هر دلیل این کار درست انجام نشود، کسب مهارت روخوانی قرآن به خصوص برای دانش‌آموزان متوسط به پایین، تضمین کافی نخواهد داشت.

از این‌رو اکیدا توصیه می‌شود، مدیران محترم مدرسه‌های ابتدایی، در

کتاب درسی هستند و هر صفحه‌ی کتاب درسی، در یک یا دو لوحه طراحی شده است.

روش آموزش لوحه‌های قرآن

از آن‌جا که دانش‌آموزان در چند ماه اول سال تحصیلی در پایه‌ی اول ابتدایی، قادر به شناخت و خواندن حروف و حرکات نیستند، همان‌طور که در کتاب درسی و نیز در راهنمای معلم آموزش قرآن توضیح داده شده است، خواندن کلمات و آیات سوره‌های کتاب درسی به صورت کلی خوانی انجام می‌شود و دانش‌آموزان با نگاه به شکل کلی آیات و عبارات، آن‌ها را به صورت دسته‌جمعی می‌خوانند. از این‌رو، لوحه‌های آموزش قرآن در پایه‌ی اول به دو شکل زیر آموزش داده می‌شود.

الف) آموزش لوحه‌های سوره‌ها

آموزگار همراه با پخش قرائت یک سوره از نوار آموزشی، به وسیله‌ی خط‌بر، زیر کلمات سوره را نشان می‌دهد تا دانش‌آموزان با نگاه به آن‌ها

و هم‌زمان با شنیدن قرائت نور، همراه با آن، عبارات قرآنی را به صورت دسته‌جمعی بخوانند.

خواندن سوره‌ها در پایه‌ی اول به صورت کلی خوانی انجام می‌شود. یعنی دانش‌آموزان بدون شناخت حروف و حرکات، فقط با شنیدن تلفظ کلمات و عبارات از نوار و با دیدن شکل کلی آن‌ها از روی لوحه، عبارات و آیات سوره‌های کتاب درسی را می‌خوانند. توجه داشته باشید که اصطلاحاً به این نحوه‌ی خواندن، روخوانی نمی‌گوییم.

ب) آموزش لوحه‌های روخوانی

این بخش از آموزش، مهم‌ترین فعالیت آموزش قرآن و مقصود اصلی از تهیه‌ی لوحه‌های آموزش قرآن است. این کار با تمام اهمیت و تأثیری که در یادگیری دارد، بسیار ساده انجام می‌شود؛ به شرط آن که آموزگار با روش صحیح اشاره کردن به حرکات و بخش‌های کلمات آشنا باشد. آموزگار به هیچ‌وجه نباید کلمات و عبارات لوحه‌ها را بخواند تا دانش‌آموزان آن‌ها را تکرار کنند، بلکه فقط با نشان دادن حرکات و بخش‌ها، به شیوه‌ای که بیان خواهد شد، از دانش‌آموزان می‌خواهد همراه

با اشاره‌ی او، بخش‌های کلمات را به‌طور دسته‌جمعی بخوانند. تذکر: در پایه‌های دوم و سوم کلیه‌ی لوحه‌ها اعم از سوره‌ها و عبارات قرآن، ابتدا به شیوه‌ی مذکور در همین بند، آموزش داده می‌شود و سپس در زمان پخش قرائت سوره‌ها از نوار آموزشی، آموزگار همراه پخش قرائت نوار، مانند کلاس اول، فقط به زیر کلمات سوره‌ها اشاره می‌کند تا دانش‌آموزان با نگاه به لوحه و همراه با شنیدن نوار، کلمات و آیات سوره‌ها را به‌طور دسته‌جمعی بخوانند.

نحوه‌ی اشاره‌ی صحیح به بخش‌های کلمات

اشاره‌ی صحیح و فنی به حروف و حرکات، از مهم‌ترین گام‌های اولیه در آموزش روخوانی قرآن است. این امر به بازشناسی حروف و حرکات و دقت در صحیح خواندن آن‌ها و ترکیب بخش‌های کلمات توسط دانش‌آموزان منجر می‌شود. کسب این مهارت در روخوانی قرآن، هم‌چون جایگاه شناخت حروف و حرکات در خواندن و نوشتن زبان فارسی و نیز یادگیری چهار عمل اصلی در ریاضی، از اهمیت خاصی برخوردار است. اگر این آموزش صحیح و کامل انجام شود، مهم‌ترین سنگ بنای مهارت خواندن صحیح قرآن گذاشته شده است و در غیر این صورت، حتی در سال‌های بالاتر نیز این مرحله از آموزش باید با دقت طی شود.

اشاره به حروف و حرکات، معمولاً به کمک خط‌بر یا وسیله‌ای مانند خط‌کش انجام می‌شود. از آن‌جا که هنگام اشاره کردن، دست یا ثابت است و یا متحرک، روش صحیح اشاره در دو بخش زیر توضیح داده می‌شود.

الف) اشاره‌ی ثابت: در این نوع اشاره، دست ثابت است. این شکل از اشاره در موارد زیر انجام می‌شود:

۱. اشاره به حرکات «َ»؛ مانند: خُلِقَ.

آموزگار در حالی که به خط‌بر یا وسیله‌ی مشابه دیگری به حرکت «َ» اشاره می‌کند، از دانش‌آموزان می‌خواهد همه با هم بگویند «خُ»؛ ممکن است در یکی دوبار اول، برخی از دانش‌آموزان به جای «خُ» بگویند «ا». به آن‌ها تذکر می‌دهیم، هر حرکتی را با حرف آن بخوانند. سپس با کمی مکث، به حرکت «َ» اشاره می‌کنیم تا دانش‌آموزان بگویند «لِ». آن‌گاه به حرکت «َ» اشاره می‌شود تا آن‌ها بگویند «ق».

این روش در تمام موارد اشاره به حرکات و بخش‌ها، به صورت ثابت یا متحرک انجام می‌شود.

۲) اشاره به تنوین‌ها «ُ»؛ اشاره به تنوین مانند اشاره به حرکات کوتاه است؛ یعنی برای اشاره به تنوین، دست ثابت است و به «ُ» یا «ِ» «ا» یا «ا» اشاره می‌شود؛ مانند: حَرَجًا، أَحَدٌ، وَكَلَدٌ.

در کلمه‌ی «حَرَجًا»، آموزگار به «َ» اشاره می‌کند تا دانش‌آموزان بگویند «حَد». سپس به «َ» اشاره می‌کند تا دانش‌آموزان بگویند «ر» و آن‌گاه به «ُ» اشاره می‌کند تا دانش‌آموزان بگویند «جَن». هم‌چنین در کلمه‌ی «أَحَدٌ» آموزگار به «َ» اشاره می‌کند تا دانش‌آموزان بگویند «دَن». در کلمه‌ی «وَكَلَدٌ» نیز آموزگار به «ُ» اشاره می‌کند تا دانش‌آموزان بگویند: «دَن».

توضیح: دقت کنید که در کلمات فلش‌ها، فقط نشان‌دهنده‌ی اشاره‌ی

اشاره بخوانند و عقب و جلو نیفتند.

۲. در آموزش لوحه‌ها، ابتدا دانش‌آموزان به روش فوق، کلمات و عبارات را دسته‌جمعی می‌خوانند. خوب است پس از کمی تمرین، با اشاره‌ی آموزگار، خواندن به صورت انفرادی نیز انجام شود. پرسش انفرادی را همیشه از دانش‌آموزان قوی‌تر آغاز کنید.

۳. لازم نیست دانش‌آموزان لوحه‌ی درس را در یک جلسه آن‌قدر تکرار کنند تا همه‌ی آن‌ها کلمات را به صورت روان بخوانند، بلکه تمرین و تکرار هر لوحه در یک جلسه، به آمادگی دانش‌آموزان و شوق و رغبت آن‌ها بستگی دارد. تمرین در فرصت‌های بعدی، به تدریج آن‌ها را به مهارت مورد انتظار می‌رساند.

۴. لوحه را در محل مناسب نصب کنید؛ به گونه‌ای که همه‌ی دانش‌آموزان بتوانند به راحتی آن را ببینند و تا حد امکان به گونه‌ای باشد که بدون انعکاس نور، کلمات به طور واضح دیده شود.

مناسب‌ترین شیوه‌ی خواندن دانش‌آموزان

زمانی که دانش‌آموزی می‌خواهد عبارات قرآنی را بدون اشاره‌ی آموزگار از روی لوحه یا کتاب درسی بخواند، مناسب‌ترین شیوه برای خواندن کلمات آن است که با دیدن هر بخش از کلمه، همان بخش را بلند بخواند. یعنی لازم نیست که دانش‌آموز ابتدا در ذهن خود، همه‌ی بخش‌های کلمه را مرور کند و سپس آن را یک‌جا بخواند. با تأکید بر نحوه‌ی مناسب خواندن، کمک کنید تا دانش‌آموزان بدون اضطراب، کلمات را به روش صحیح، شمرده و آرام بخوانند. سرعت خواندن بخش‌ها با توجه به تمرین و توانایی فردی دانش‌آموزان، به تدریج افزایش می‌یابد.

شما به حرکات است، نه این که باید این فلش‌ها رسم شود.
ب) اشاره‌ی متحرک: در این نوع اشاره، دست حرکت می‌کند. این شکل از اشاره در موارد زیر پیش می‌آید:

۱. اشاره از حرف به سوی حرکات بلند (ا، ی، ی، و)؛ مانند: نوحیها. آموزگار در حالی که به کمک خط‌بر، از حرف «ن» به سوی صدای «و» اشاره می‌کند، دانش‌آموزان می‌گویند «نو». آن‌گاه از حرف «ح» به سوی صدای «ا» اشاره می‌کند و آن‌ها می‌گویند «حی» و بالاخره از حرف «ه» به سوی «ا» اشاره می‌شود تا بگویند «ها».

تبصره: اشاره به الف مقصوره (^ل) دو حالت دارد؛ چنان‌چه الف مقصوره روی حرف باشد، مانند کلمه‌ی «هذا»، به آن اشاره می‌شود تا دانش‌آموزان بگویند «ها». و چنان‌چه الف مقصوره روی پایه‌ی «ی» باشد، در این صورت مثل صدای بلند اشاره می‌شود؛ مانند کلمه‌ی «هدی» که از حرف «د» به سوی «ا» اشاره می‌شود تا دانش‌آموزان بگویند «دا».

۲. اشاره از حرکت کوتاه به سوی حرف ساکن «که در پایه‌ی اول علامت ندارد»؛ مانند: **أَمَهُلَهُمْ**.

آموزگار از حرکت «ت» به حرف «م» اشاره می‌کند تا دانش‌آموزان بگویند «ام». آن‌گاه از صدای «ب» به حرف «ل» اشاره می‌کند تا بگویند «هل» و سپس از حرکت «ت» به حرف «م» اشاره می‌شود تا بگویند «مهم».

نکته: از آن‌جا که در کتاب آموزش قرآن پایه‌ی اول ابتدایی، هیچ نماد جدیدی از رسم‌الخط قرآن نسبت به رسم‌الخط فارسی آموزش داده نمی‌شود، علامت سکون (^ـ) نیز به کار نرفته است. ولی این علامت از پایه‌ی دوم به بعد به کار می‌رود.

۳. اشاره به تشدید در بخش‌های دارای حرف مشدّد؛ مانند: **حَقٌّ**. در حالی که آموزگار از حرکت کوتاه «ت» به سوی علامت تشدید اشاره می‌کند، دانش‌آموزان می‌گویند «حَق». آن‌گاه آموزگار پس از کمی مکث، با توجه به حرکت حرف تشدید، به صورت ثابت یا متحرک به آن حرکت اشاره می‌کند. در مورد مثال بالا، با اشاره‌ی ثابت به حرکت «ت» اشاره می‌شود و بچه‌ها می‌گویند «ق». دو مثال دیگر: **لَمَّا، نُنَجِّي**.

آموزگار در کلمه‌ی «لَمَّا» ابتدا از حرکت «ت» به سوی علامت تشدید و پس از مکث، از حرف «م» به سوی صدای «ل» اشاره می‌کند. در کلمه‌ی دوم نیز، ابتدا به حرکت «ت» سپس از حرکت «ت» به سوی تشدید و آن‌گاه پس از کمی مکث، از حرف «ج» به سوی صدای «ی» اشاره می‌شود.

نکته: وجود کمی مکث بین اشاره به بخش اول حرف مشدّد و بخش دوم آن ضروری است. این کار به خوبی به دانش‌آموزان می‌آموزد که حرف دارای تشدید در واقع دو حرف است و دو بار خوانده می‌شود.

چند تذکر مهم

۱. از دانش‌آموزان بخواهید که هم‌زمان با اشاره‌ی شما، بخش‌ها و کلمات را به صورت دسته‌جمعی بخوانند. ممکن است برخی از آن‌ها، بخش‌ها را زودتر یا دیرتر از اشاره‌ی شما بخوانند. از آن‌ها بخواهید با